

ПРО ПЕРЕКЛАД ФРОНТОВОГО ЩОДЕННИКА ЕРНСТА ЮНГЕРА*

Читаючи щось із перекладної літератури, щоразу згадуються часи, коли в Україні видавалися серії книжок «Вершини світового письменства», «Вершини світової новели», «Вершини світової поезії», у яких перед українським читачем постали сотні найкращих творів світової літератури. Тоді до великої національної справи «приєднувати геніїв світу до володінь Тарасової мови» долучалися найкращі майстри перекладу, які творили й вишліфовували дуже важливу грань нашої культури. Це було особливо важливо в добу советського курсу на зросійщення культурного життя. Інструментом його була й літературна політика, в тому числі видавнича справа. Податлива тисковій публіка, звичайно ж, бігала по книгарнях і шукала можливості придбати російськомовні серійні видання, як, наприклад, «Библиотека мировой литературы» та інші. Вони вабили око якісним папером, добротно зробленими палітурками й блиском суперобкладинок. Проте навіть за тих умов українське книговидання мало свої традиції й могло похвалитися чималими набутками. Але коштів на те, щоб видавати «Вершини світового письменства» на якісному папері, у державних видавництвах не вистачало, і їхній папір був здебільшого сіреньким, а обкладинки не мали такого полиску й пружності, як у російських серій.

Але справа не в обкладинках. Щоразу купуючи черговий том «Вершин», раділося з того, що наша культура збагатилася, що до неї пригорнеться новий читач, який любитиме українську книжку й

українську мову. Коли ж ви заглиблювалися в сторінки перекладів, скажімо, «Молодих літ короля Генриха IV» та «Літ зрілості короля Генриха IV» Генриха Манна (переклади Юрія Лісняка) чи «Доктора Фаустуса» Томаса Манна, «Гри в бісер» Германа Гессе (переклади Євгена Поповича), «Тіля Уленшпігеля» Шарля де Костера в перекладі Сидора Сакидона, то неодмінно пригадаєте відчуття втіхи від читання творів, переданих українською літературною мовою. Таке саме відчуття здобутого багатства сповнювало серце від читання перекладів французьких, англійських, італійських, іспанських, польських письменників. Це було, разом з тим, і переживання причетності до великої світової культури, галузкою якої була й культура українська.

Яскравим набутком національної культури стали й блискучі переклади творів «Тріумфальна арка» й «Чорний обеліск» Ериха Марії Ремарка в перекладі Євгена Поповича. Класики перекладу саме тому і є класиками, що досконало володіли не лише іноземною, але й уміли передати її нюанси українською, даючи можливість читачеві відчутти історичні реалії, особливості епохи, лексику спілкування нобілітету й простонароддя, гру слів і діалектизми тощо засобами нашої мови. Упродовж читання цілої грубої книжки ви не тільки не натикалися на мовні недоречності чи на незграбні фрази перекладу. За цим стояли особливий талант та велика праця перекладача, а разом з тим і редакторів та коректорів. Видання перекладної літератури, окрім

* Авторське написання збережено.

суто пізнавального й літературно-художнього значення, було важливою гранню інтелектуального спротиву, який чинило українське суспільство нахрапистому наступові зросійщення, який незмінно і невідступно вела Москва на теренах нашого мовного й культурного простору.

Плодом цієї праці стало не лише розширення горизонтів української літератури й культури загалом, але й формування мовної культури читача, який високо цінує здобутки національної мовної культури, а разом з тим сподівається, що подібні вершинні досягнення перекладацтва охоплюватимуть нові імена й мовні простори. Саме з такими почуттями читачі підходять і тепер до кожного перекладного твору, який з'являється чи то в царині наукових видань, чи белетристики.

Цей, може, трохи задовгий, вступ був зроблений для того, щоб підкреслити, з яким пієтетом автор цих рядків приступив до читання перекладу з німецької книжки Ернста Юнгера «В ставлених грозах», виконаного Юрком Прохаськом і надрукованого у видавництві «Книги – XXI» (Чернівці, 2014). Додало ентузіазму до прочитання й те, що в передмові до книжки відзначається, що цей своєрідний щоденниковий текст, виданий Е. Юнгером у 1920 р., став літературним взірцем для Е. М. Ремарка, творця знаменитого німецького антивоєнного роману «На Західному фронті без змін» (1928).

І справді, вражаючи оповідь самовидця про окопне життя й приреченість на смерть німецьких солдатів на полях Шампані, Лотарингії та Фландрії, подана з документальною точністю й правдивістю, захоплює відразу. Відразу ж

переймаєшся повагою й до праці перекладача, який узявся за такий, судячи з мовної тканини, складний і багатий текст. Відразу скажемо, що не братимемо на себе неможливого, а саме проаналізувати те, як саме здійснено трансляцію власне німецького тексту українською мовою. Це належить зробити професійним перекладачам, знавцям німецької. Візьмемося за розгляд результату праці перекладача, тобто зосередимося на тому, як Ю. Прохасько використав інструментарій української мови, або простіше: якою постає перед читачем мова перекладу.

Переклад привертає увагу вдалою передачею реалій фронтового життя, загалом адекватним використанням мовних засобів. Наведемо кілька прикладів умілої передачі образного ладу твору. На початку, коли головний герой потрапляє разом з іншими бійцями у прифронтову смугу, читаємо, що німецькі солдати були перейняті *нестримним шалом*, війна здавалася їм *мужеським чином, радісною стріляниною на завітчаних, кров'ю зрошених галявах*. Виділені тут цитування вибрані нами як зразок стилістики перекладу, що адекватно передає *розбуялу фантазію* необстріляних новобранців, які прибули з героїчними настроями на поля Шампані. Їхній піднесений настрій враз збивали вже бувалі солдати з *видубленими негодою лицями, що тинялися спроквола*.

Фізично відчуваємо разом із прибульцями, як то там *на одній алеї жаріла, пахтячи гороховою юшкою, польова кухня*. Яскравість враження тут забезпечена добором виразної пари – *жаріла, пахтячи*, яка й забезпечує стилістичну виразність і точність. Так само лаконічно й напружено збудовано речення:

Серед цих **вторгнених** мав бути один якийсь **геть відчайдух** (с. 96). Воно сприймається як модель живого мовотворення на її найпитоміших лексичних первнях. Перекладач час від часу вражає вмілою передачею картин людського страждання: «**Те копошіння темної маси у глибині задимленого, розжареного казана розверзло на мить найглибше дно жахиття**» (с. 236). Або (на с. 258) про молодесенького пораненого в живіт бійця: «**З дитячим усміхом, він так і заснув прямо у смерть**».

Невдовзі війна випустила свої пазури й скинула привітну маску. Вибухнув снаряд, **зажбуривши у вхід** хмару каміння й уламків і забивши при цьому 13 жертв. Раз по раз улучно дібране слово посилює зорове враження: на полі цукрового буряку **пістрявіли червоні штани** загиблих під час атаки (с. 23). Вабить вдале використання рідковживаних слів і словотворів, де вони органічно вписуються в текст: **сумовите** видовище руйнування, **розмотлошені** книжки (с. 53), на голову **вистає** над рівнем землі (с. 54), **доставники їжі** (с. 60 і далі), в траншеї забряжчав посуд **підносників** (с. 60), в рушницю **заладовується** патрон (с. 67), **зворохоблений** мурашник (с. 74), **поплудні нам розстріляли** ще три бліндажі (с. 75), напруга, яка **гранично вигострює слух** (с. 104), **тяжкий трупний сопух**, важкий солодкавий повів, **ясновидницька прозорливість** (с. 105), **довкільні** будинки (с. 107), **підофіцер третій чоти впав у шал** (с. 107), **огидно настирливий запах**, в нестерпній тисняві **переполошених людей** (с. 108), **поступово відкрилось це чуже навкільля**, **розколошкане** поле бою було **страхотливе** (с. 110), **великий замилювач** гарних старих речей (с. 115), **лікарі справували** своє криваве ремесло (с. 128),

шелесткі зарості очерету, йти доводилося, **як по линві** (с. 133), **запопали** цілий мішок картоплі (с. 143), **хмари, здійснані ударами снарядів** (с. 145), бійця **піджбурило аж понад** паркові дерева (с. 146), ми бігли **прихильцем** (с. 174), **ситний обід і збадьорлива** люлечка опісля (с. 177), **заповідалися нелегкі години** (с. 182), **це нас добряче підшпорювало** (с. 257). Аж переведемо дух, щоб окремо відзначити чудесний словотвір **відволікальний вогонь** (с. 197). Або ще словотвірний експеримент: усе **мучівніше** поставало в нас (с. 198). А ось приклади гострої експресії: **осколок, що влупив у край нашого прихистку** (с. 210), **з верхівки насипу їм на вздогін валив шалений вогонь** (с. 247). А ось гра слів, близьких за написанням, але різних за смисловим наповненням: **Незабаром ми вже опинимось або потойбіч ворожої лінії, або ж у кращому потойбіччі** (с. 233). А ще ось просто-таки вишукано: **стрілянина виманила мене з бункера, де я затишно читав собі при каві** (с. 277).

В описі траншеї, наче й нині, чуємо, як **заливчасто ляскотили й рикошетили заблуклі кулі** (с. 23). Цікавим тут є новотвір форми дієприкметника **заблуклі**, що дає можливість уникнути громіздкої форми звороту. Так само вдало: **невибухлий снаряд** (с. 74). Або ж: **тут виглядало, як кораблетроща** (с. 247). Загалом треба відзначити перекладачеву надзвичайну гнучкість, розмаїтість, уміння і багатство словотворення. Він знаходить відповідну лексику й колорит, щоб передати важкі реалії фронтового життя й жахиття бомбардувань і смертей: з **тяжким гудінням** надлітали **зазубрені шматки заліза** і з **короткими вилясками** хляпали в **глинистий ґрунт**, **поміж нами навперебій здійсмалися й опадали брунатні стовпи землі** (с. 288) і т. п.

Ці лексичні й фразеологічні знахідки є окрасою тексту й створюють позитивний заряд сприймання: з *краю села мерехтіло самотнє світелко* (с. 49), щоб *розрухати застояні кості* (там само), з *невсипною увагою* вислуховую *тисячі його абищиць* (с. 57), *скоро вчишся користати зі своїх рук* (с. 61), *перший відрізок ми пройшли схильцем*, доводиться *стлмлювати бажання* кашлянути, з *тихеньким металевим поклацом* відходить запобіжник пістолета (с. 83), його година вибила (с. 118), *хочеться крізь землю запастися* (с. 85), *притьмом з'їхав на задку* п'ятнадцять східців, а ще через *решта* п'ятнадцять – *тричі перекинувся сторчголов*. Але тут осічка: замість *решта* треба було б – *решту*.

Естетичну втіху раз по раз посилює використання яскравих фразеологізмів: *мені аж розум віднявся* (с. 40), *говорили плинною* німецькою (с. 51). Перекладач спонукає читача активувати мовну здогадливість і розширювати свій словниковий запас. Наприклад, подібну спонуку відчуваємо, сприймаючи речення: як *затакт* до важкого обстрілу села, *просто перед моїми вхідними дверима гаратнув* нечуваної сили вибух (с. 73, 74). Так само, заінтригувавши виразом зробив *півтузіня* знімків (с. 162), перекладач спонукав удатися до словника й з'ясувати, що *тузінь* – це дюжина, й зрадіти віднайденому властиво українському відповідникові російській дюжині. Таке ж враження створюють словотвори, що допомагають уникнути дієприкметників з -уч, -юч: *тіла в гніткому відчутті* цілковитої безпомічності (с. 44).

Однак разом із цими цілком позитивними враженнями від читання траплялися дрібні й значніші огріхи, об які доводилося спотикатися, перечитувати

ще й ще, дивуватися, чому так сталося, чи причиною їхньої появи є перекладацький поспіх чи невимогливість, а чи нечутливість редакторського пера й коректорської відповідальності. Якщо якісь окремі лексичні огріхи ще можна переступити, то речення, подані так, що годі й зрозуміти властивості описуваного явища чи навіть зміст цілого речення, обійти важко. Ось приклад невдалого і незрозумілого за якісними ознаками опису: *після глухого пострілу чутно ніби якийсь лопотливий посвист* (с. 59). Або ж на с. 109: *відрізок моєї чоти ... складався з плаского, розбитого заглибинами ярку*. Ярок плаский? Так само незрозумілою є передача стану персонажа фразою *сидів з почуттям притупленої захищеності за столом маленького бліндажу* (с. 64). Тут, до речі, потрібно бліндажа, бо йдеться про цілком певний, конкретний бліндаж. Так само й на с. 277, де читаємо: *з обгорілого танку*, а має бути *танка*. Про снаряди на с. 88 читаємо, що *вони з неоковирним шелестом (?) перевалилися в повітрі, здалеку схожі на довгі мелені ковбаси (?)*. Або на с. 112, де йдеться про те, що *великих синьо-чорних мух, що величезними згустками, наче перкалеві подушки*, збиралися на сонячних місцях, *не стало*. Важко припасувати тут до мух як *згустки*, так і *перкалеві подушки*! Пропоновані тут асоціації можуть викликати хіба що здивування небажанням перекладача зважати на читача. Як штучна конструкція сприймається фраза про те, що *групка людей пробивалася вбрід крізь хилиткий ліс зметеної догори твані* (с. 179). Якщо новотвір *хилиткий* варто визнати вдалою знахідкою, то внутрішня логіка слова *зметений* з префіксом -з вказує не на вертикальне, а на горизонтальне переміщення по якійсь

площині. Доводиться припускати, що йдеться про невдалий словотвір від дієслова *зметнути*?

Штучна, неприродна конструкція: *чоловіче, лишиш цих дурниць* (с. 62) замість висловитися простіше і ясніше, вживши *покинь, облиш*. На с. 133, як уже відзначалося, було вжито прегарних мовних засобів, але натрапляємо й на неоковирності: *поодинокі дерева, окрадені з гілля; все це обрамлювало шлях непорушними металевими кулісами, за якими зачаїлась уся зловісна примарність цього краєвиду*. Тут не лише незрозуміло, як це за кулісами ... чаїлась примарність краєвиду, але й перша частина речення не створює враження металевих куліс! Або, натрапивши на штучно сконструйоване у фразу *перед ворогом змисли завжди напоготові*, вдаємося до тлумачного словника й знаходимо слово *змислити* в сенсі *придумати* й ціле гроно відповідних яскравих прикладів.

Пробувши кількадесят сторінок у настрої втішного зачарування перекладом і наткнувшись на с. 163 на кілька явних перепон, відчуваєш потребу придивитися до тих огріхів пильніше і, дочитавши до кінця, почати читати знову, щоб розібратися з тим усім неладом, який чудно поєднується з безсумнівними мовними знахідками. На с. 173 натрапляємо на дивну словесну з'яву: ... *нависаючи над самою землею, показалася згряя ворожих літаків і, подаючи сигнали сиреною, винишпорювала розтерзаний терен, в той час, як розпорошені в полі піхотинці ховалися у вирвах від снарядів*. Може, ці ворожі літаки подавали сигнали сиреною солдатам, щоб ховалися у вирвах? Коли ж ви, любий читачу, втямили, про що тут йдеться, рухайтесь далі: *Ліс розривів навколо нас переріс у щільну клекітку*

стіну. Це вже якась суперметафора: ліс навколо ... переріс у стіну?! Та ще й клекітну! Клекітна стіна?

Не раз читач натрапляє й на зовсім заплутані речення: ... *в окопі не бракувало сильного руху, аби сприяти задуму англійця «вполювати» собі одного-другого без особливих витрат боєприпасів* (с. 75). Повноту сприйняття руйнує невдало вжите слово, як у випадку на с. 107: *Пополудні вогонь набряк до такої сили, що залишилося тільки відчуття потворного завивання. «При цій нагоді розбилася й камера, в якій були фотографії нашого штурму залізничного насипу»*, – читаємо на с. 265 і бачимо, що тут замість *нагоди* мало б бути *пригоди*, бо нагода – це все-таки сприятливі, зручні обставини.

Деякі речення розпадаються на недоладні фрагменти: *Ця ніч із широчінню і нереальністю її просторів, мала якусь примарну самотність* (с. 126). В іншому разі засмакували, було, початок речення *ми притьмом копали глибокі нори*, але далі спинило те, що їх копали *в пласкій заглибині* канави (с. 182). Як не напружуй уяву, але в просторовому плані це не уявляється ніяк! *«Ми вирішили заощадити бійцям цю бійню»* (с. 256) – може, хтось візьметься розгадати цю головоломку?

На с. 211 в останньому абзаці йдеться ні з того ні з сього про якусь *прогалину*, про яку саме, ні слухом ні духом не чути в попередніх реченнях. І до того ж та прогалина ... здатна до усвідомленої дії: *та прогалина таки приготувала нам якісь несподіванки*. На с. 240 читаємо: *Обриси тіней шугали крізь димовиння. Головне – таємниче і в диму! Але як це воно – обриси ... шугали?*

У багатьох місцях ужито діалектизми, значення яких не розкриває

академічний словник. Коли читаємо про те, як *свинець вгонобився просто між гомілковою і литковою кісткою* (с. 116), заперечень не виникає, бо експресивне *вгонобився*, якого немає в словнику, зрозуміле з самих обставин розповіді. Але скажіть, на Бога, якщо слова немає у словнику і його значення не вгадується з самого плину розповіді, куди звертатися читачеві? «Через усе коліно, на якому вже було кілька *історичних близн*, тягнулася довга подряпина від дроту», – спиняємося на с. 101. Що то за такі *історичні близни*? Мовляв, нехай читач їде до нашого, скажімо, Хирова і дізнається! Певне, перекладачеві смакує *апетитно пописаний тримбулькою* плесканик сиру, але читач тут упіймає хіба що облизня, бо тлумачний словник значення тієї смакоти не подає. Можна, звичайно, іронізувати з необізнаного читача, мовляв, тим гірше для нього, якщо він цього не знає. А як бути з такою справою, як діалог із читачем? Або чим кепський добре випробуваний у такому разі засіб – позначення діалектизму зірочкою й поясненням унизу сторінки? Загалом повага до властивих моделей літературної мови, літературних набутоків, до академічних словникових видань, у яких колективними зусиллями мовознавців зібрано найрізноманітніші плоди мовотворення, має відчуватися в перекладах високого рівня.

Точність слововживання – одна з очевидних ознак мовної культури. Натрапляємо ж на місце, де герой вирушив на невеличку прогулянку спустошеними садами, *плюндруючи* обвішані пресмачними персиками шпалери, й дивуємося, навіщо було інтелігентному офіцерові в обставинах війни *плюндрувати* ті шпалери, якщо для подібних обставин у нашій

мові є слово *обносити* (с. 115)? Тим більше, що й сам контекст абзацу не засвідчує такої агресивності замірів автора. Але в тому-таки абзаці читач спіткнеться ще раз, читаючи про те, що *на одній мануфактурі ниділи великі сувої першорядного шовку* (тут ідеться про мануфактуру як згортки тканини). Як це: *ниділи сувої*? Або читаємо про вулицю, яка була *зачерлена* великими калюжами крові (с. 21). Словник української мови подає інше написання: *червлений* (т. XI, с. 296).

Мусимо таки набратися зухвальства й порадити віддавати перевагу українським словоформам. Наприклад, натрапивши на с. 193 на вираз *я в ранзі чотного*, спинився коло того *чотного* й звернувся до тлумачного словника, де до слова *чота* подається як прикметник *чотовий*! Але задля справедливості тут-таки завважимо гарне продовження фрази, бо той чотовий *мусив справувати нудну окопну службу*.

Ледве чи випадає визнати стилістично вдалим переклад: *ми дісталися до розпанаханих битвою володінь піхоти* (с. 38). Виразний дієприкметник *розпанаханий* позначає наслідок розділення, розчленування, розрізання предмета здебільшого надвоє, на дві частини (див. СУМ. Т. VIII, с. 757), а тут ідеться не про розрізання, а про численні вирви. Якщо перекладач пише *вони несамовито боялися бомб* (с. 203), то читачеві залишається хіба що несамовито цього не розуміти, бо слово *несамовито* пов'язується з певною активною дією, вчинком, виходом за межу, а *боятися* – це передовсім переживання, і до того ж у пасивному стані. Так само це стосується й *несамовитого жаху* (с. 205).

Дуже вже закручено, збито фразу *прибував на нищівній силі вогонь*

оборонця (с. 26). Трохи нижче читаємо про те, що *зусилля ... ставали дедалі всеохопніші*. Тут мовно-логічна помилка в тому, що слово *всеохопні* саме собою містить максимальну міру охоплення, фази наростання, пов'язані з прислівником *дедалі й закінченням -іші*, тут не пасують.

Логічно незібраним є й речення ... *зблискував рій свинцевих куль, доволі часто забираючи життя постового* (с. 54). Невідредагованою є остання частина першого речення на с. 78: *лице, поранене щонайменше десятком осколків, ціле кривавило*. Так само спотикаємося об чудернацький слововлад речення на с. 81: *мені доведеться через до невпізнання змінений краєвид йти у наступ на страхітливій руїні цих сіл*.

Перекладач чомусь вирішив, що вино і пиво возять у бодні, а не в бочці (с. 30, 69). Тим часом СУМ (т. I, с. 206) зазначає, що бодня – це низька діжка з кришкою. Вочевидь, що вино з посудини, накритої кришкою, в дорозі розхлюпається! А бочка (до речі, з півкруглими боками) забивається з обох боків дном, має отвір з чопом, який у разі потреби виймають. На наступній сторінці читаємо про те, що *маленькі крейдяні будиночки набували незвичного вигляду студентської вальпургієвої ночі*. Як це: будиночки набували вигляду ... ночі? Або в наступному абзаці якась заковириста лаконічність: *доповів, що замість до ліжка вклав «старого» до стайні*.

Нижче читаємо про солдатів, які встигли *приготуватися до строевої муштри*. Це явний москалізм, бо СУМ подає *стройовий*, посилаючись на численні приклади з текстів З. Тулуб, І. Ле, М. Трублаїні, В. Собка, О. Гончара, Г. Тютюнника (т. IX, с. 785). Елементарним

огріхом, який виполують уже в школі, є використання звороту *в якості* там, де має бути як: *після прибуття в якості командира загону* (с. 56). Явно під впливом російської вжито фразу *увіковічена в карикатурі* (с. 74). Навіщо ця калька, якщо є нормативне слово *увічнена*! З тих самих міркувань сумнівним є означати тютюн як *кріпкий бакун* (с. 26). Так само слід використовувати й нашу питому форму присвійності *їхній*, натомість на с. 174 читаємо: *їх товариши уже був мертвий*. На с. 218 пишеться про *положення Драконової дороги*, хоча йдеться про її розташування. До того ж на наступній сторінці та дорога називається *Драконячою дорогою*. Навіщо потрібен покруч *мерзли ми порядно* (с. 231; по рядах чи що?), якщо можна просто й сильно: *ми дуже мерзли*. А що, власне, покращує в тексті вживання чужого *безвусий юнець* (с. 236)? Чим гірше *юнак* чи *парубок*? Сумнівною є потреба вживати суто російське *розкурочений* (*ми полягали на розкурочену стінку окопа*, с. 281), в цьому разі український відповідник знайти нескладно.

На жаль, перекладач часто вдається до скороченої форми інфінітива, навіть тоді, коли при цьому порушується милозвучність: *розривались фугасні снаряди, ми побоювались, що* (с. 177). У цих та інших подібних випадках явно пишеться *-ся*.

Імовірно, коректорськими недоглядами можна пояснювати невдале перенесення на с. 105 (зовс-ім), велику літеру посеред речення *1 березня 1917 р. Пополудні* (с. 136), промах у написанні слова *змітали* (с. 145: читаємо про удари снарядів, що *зметали садову землю*). Так само й у реченні *Ми згорнули його в плащ-палатку й проселили довгу палицю*,

а тоді закинули її собі на плече має бути просилили, бо йдеться про протягування чого-небудь силою (СУМ. Т. VIII, с. 282). У премилому виразі ми з веселою душею чебиряли крізь теплу днину по польовій дорозі натрапляємо на невідповідне нормі написання слова чеберяли (див. СУМ. Т. XI, с. 289). Ще з дитинства, з букваря, тримаємо у пам'яті рядки народної пісні про зайчика, що ніжками чеберяє! Імовірно, що тим-таки коректорським недоглядом доводиться пояснювати пропуск не перед фразою дозволяли мені пообідати, не пославши нагору чогось смачненького (с. 169). Вочевидь, що без цієї частки фраза стає кульгавою. На с. 171 знову б'ємо гулю через те не, так і не второпавши, про що йдеться: *А лейтенант, той взагалі ніколи не на землю не падає*.

А ось інші приклади явної недодуманості: *очі залякло (?) витріщилися одне на одного* (с. 44). Згадаймо ще з шкільного букваря загадку про сусідів, що живуть через стежку, але ніколи один одного не бачать! А тут таки витріщилися, та ще й залякло! Або трохи нижче: *Ми з підofiцером засапано, як білка, в яку кидають камінням, стрибали навколо великого бука*. Важко сказати, не порівнюючи з оригіналом, але чи доречний тут прислівник *засапано* стосовно загнаної білки?

Раз по раз кидається у вічі недоладність конструювання речення: *Фронт довгою хвилястою хмарою (?) здіймався над розлогою місцевістю* (с. 48). Фронт ... здіймався над місцевістю? Явним канцеляризмом відгонить конструкція, яка стосується весни: *ознаки великого наступу були такими невилучними її складниками, як первоцвіт і молода зелень* (с. 153). Або на с. 273: *над ліском, як над лиховісним казанком, постійно нависала чорна хмара диму*. Як асоціативно

пов'язати лісок із казанком, та ще й лиховісним – залишається нез'ясованим. *«Весь полудень я простояв на рештках муру, спостерігаючи за картиною битви, яка справила вельми підозріле враження»*, – читаємо на с. 274. Як картина битви може справити **підозріле** враження?

У деяких випадках при дієслові з часткою *-не* мовна норма допускає вживання додатка і в родовому, і в знахідному відмінках. Тому цього й не ставитимемо на карб перекладачеві. Але, на наш погляд, більш відповідним українській мові був би варіант, який він не вибрав: *притуплене вухо вже майже не сприймає безугавний вогонь гвинтівок, короткі удари від розривних снарядів* (с. 64). Доречним був би родовий відмінок: *безугавного вогню, коротких ударів*. У виразі *дихання стає переривчасте* (с. 83) варто б змінити закінчення в останньому слові, написавши *стає переривчастим*. Так само на с. 89 у фразі *окоп ... зробився майже непрохідний* слід було написати *зробився майже непрохідним*, а на с. 119 – *вогонь ставав нестерпним*.

Хочеться завершити підкресленням радісного задоволення тим, що книжка Ернста Юнгера таки вийшла українською мовою і тисячі читачів залучать її до свого інтелектуального скарбу, як і незаперечні україномовні набутки перекладу Юрка Прохаська. Сподіваємося, що висловлені тут зауваження стануть спонукую до ретельнішої праці над перекладом тексту та його редагуванням, яка сприятиме розширенню поля впливу української мови й поповненню кола україномовних читачів.

Арсен ЗІНЧЕНКО

доктор історичних наук, професор,
заступник директора НДІУ